OUDHEIDKUNDIG ONDERZOEK IN ENGELSCH-INDIË.

DOOR H. KERN.

Op het zoo ruime veld der Voor-indische oudheidkunde wordt nog steeds met volhardenden ijver en gunstigen uitslag voortgewerkt. Op eenige belangrijke uitgaven over Indische oudheden, welke in den laatsten tijd verschenen zijn, wensch ik de aandacht van den Nederlandschen lezer te vestigen, namelijk op de werken getiteld *Antiquities of Chamba State*, Part I, en *Excavations at Saheth-Maheth*, beide samengesteld door Dr. J. Ph. Vogel, en *The Archaeological Survey of Mayurabhanja*, Vol. I, door Nagendranāth Vasu, *Prāchyavidyāmahārṇava*, M. R. A. S. Terwijl ik mij voorbehoud over laatstgenoemd werk later het een en ander mede te deelen, zal ik mij in de volgende regelen bepalen tot een bespreking van Dr. Vogels uitgaven.

Chambā is een kleine staat, ZO. van Kasjmir, ingesloten door hooge met sneeuw bedekte bergen, een land dat ten gevolge van zijne ligging eeuwen lang ongestoord zijne oude overleveringen en instellingen bewaard heeft, hoewel het thans van lieverlede meer en meer den invloed der Westersche beschaving ondergaat.

De staat wordt nog heden ten dage beheerscht door 't edel geslacht welks telgen in de burgeroorlogen van Kasjmir streken aan de zijde van de Kasjmirsche Koningen Harṣa en Sussala, wier geschiedenis wij kennen uit de *Rājatarāṅginī*. De tegenwoordige heerscher van Chambā, de verlichte Rāja Sir Bhuri Singh, aan wien Dr. Vogel uit dankbaarheid en vriendschap zijn werk heeft opgedragen, zetelt in hetzelfde «doorluchte Champā», van waar zijne voorouders hun koperen giftbrieven uitvaardigden en waar zijne onderdanen hem nog begroeten met den klassieken wensch «Jai Deo!» Nog heden vereert het volk van Chambā in de tempels, door Sahillavarman in de

10de eeuw opgericht en te Brahmor, de oude hoofdstad Brahmapura, de bronzen godenbeelden door Meruvarman twaalf eeuwen geleden daar geplaatst. De Rāṇā's — of zooals zij in ouder vorm bij Kalhaṇa en de inscripties heeten: Rājānaka's —, eertijds machtige Baronnen, tegenwoordig grootendeels afgedaald tot den staat van arme boeren, zijn nog gehecht aan hun ouden titel en de ruïnen der voorvaderlijke kasteelen.

Dr. Vogel heeft het materiaal voor zijn werk verzameld gedurende herhaalde bezoeken aan 't land van 1902 tot 1908. In 't voor ons liggende statige boekdeel in 268 bladzijden, 4°, met 40 onberispelijk uitgevoerde platen en 30 tekstillustraties, worden behandeld de inscripties van 't vóór-mohammedaansche tijdperk. Hoewel de reproductie van den tekst van 30 inscripties met vertaling het hoofdbestanddeel van 't boek uitmaakt, heeft Vogel een hoogst belangrijke inleiding laten voorafgaan, waarin achtereenvolgens behandeld worden: I. De oude aardrijkskunde van 't land; II. Overzicht der inscripties; III. Het schrift in al zijn eigenaardigheden; IV. Chronologie; V. De Varṇasāvali (genealogie) van Chambā; VI. Oude geschiedenis. Deze inleiding behandelt met de vereischte volledigheid alles wat tot recht verstand der monumenten noodig is. In verband met onderwerpen die bij de verklaring der inscripties te sprake komen, vindt men eenige Aanhangsels, namelijk: I. Een lijst van inscripties in Ġaradā-schrift (buiten die in Chambā) in Kāṅgra (Trigarta), Kuḷū (Kuḷūta), Maṇḍi, Kasjmir en Jammū of Dugar (Durgara), Ladakh, Lahul, Gandhāra en Pandzjāb; II. De Rāja's van Balor (Vallāpura); III. De Tibetische steeninscriptie van Markulū, door Rev. A. H. Francke; IV. Een veronderstelde munt van Āsaṭa van Campā, door R. Burn.

Het kleine Chambā is bijzonder rijk aan inscripties, in tegenstelling tot het weinige wat men aantreft in naburige landen als Kasjmir, Kāṅgrā en Kuḷū, hetgeen zich laat verklaren uit de omstandigheid dat het wegens de afgeslotenheid der streek minder aan vernielende invloeden heeft blootgestaan. In allen geval weten wij met zekerheid dat Kasjmir, waar thans zoo weinig over is, in de Middeleeuwen zeer rijk was aan steenopschriften en charters op koperplaten.

Naar hun aard kan men de schriftelijke gedenkstukken onderscheiden in rotsinscripties, bijschriften op beelden, op steenplaten, en oorkonden op koperplaten.

De inscripties der eerste soort zijn slechts gering in aantal. Ze zijn gesteld in 't Sanskrit, behalve enkele Tibetaansche opschriften in de nabijheid van Brahmor.

Onder de bijschriften op beelden zijn de belangrijkste die van Meruvarman (ongeveer 700 A.D.), gegrift op bronzen standbeelden te Brahmor en Chatrārhi. Metalen beschreven beeldjes van veel later datum zijn die van Çiva te Harsar en van Markulā Devī in Chambā-Lahul. Beide zijn wij-inscripties, pratiṣṭhā-çāsana's, zooals de term luidt bij Kalhaṇa, den reeds bovenvermelden geschiedschrijver van Kasjmir. Waarschijnlijk het oudste beeld met bijschrift is dat van Bhagavatī (Durgā) opgericht door Rājānaka Bhogaṭa van Kiṣkindha, het hedendaagsche Himgiri. Daarop volgen in tijdsorde het beeld van Bhagavatī te Tur, en het Viṣṇu-beeld te Sāho; van beide heeft het opschrift veel geleden. Daarentegen is de inscriptie op 'het beschadigde Nārāyaṇa-beeld te Devirī Kōṭhi goed bewaard gebleven.

Inscripties op steenplaten zijn óf wij-opschriften óf lofdichten. Meermalen zijn het beide te gelijk, zooals de praçasti te Sarāhaṇ, welke de oprichting van een Çiva-tempel vermeldt, maar tevens een lang lofdicht bevat op Somaprabhā, de gemalin des oprichters van 't heiligdom. Evenzoo zijn de bron-inscripties van Devirī Kōṭhi en Mūl Kihār te gelijktijd praçasti's.

Een zeer eigenaardige soort van opschriften zijn die op gebeeldhouwde steenplaten bij fonteinen, of wat men in 't Maleisch pantjuran noemt. De eenige plaats buiten Chambā waar Dr. Vogel zulke steenen heeft aangetroffen, is Sisu in Britsch Lahul. Volgens mededeeling van den Heer Franke komen nog andere dergelijke steenen voor ook in andere dorpen van Lahul, doch zonder opschriften. Van eenige dezer merkwaardige monumenten moge hier de tekst in onzuiver Sanskrit gesteld, benevens vertaling volgen.

Op den steen in 't gehucht Bhakūṇḍ ¹ leest men:

«Svastih || Om̐ nama Varuṇadevāya namaḥ sarivat Çāstriye
4 Çrīma-Trailokyadevarājye Çukkradine Utaraphalguṇinaksattre
Bhoçarmāputra-paripūrṇena saṁsāra bhayabhī (tena Varuṇadevaḥ)
sthāpitah iti cubham.» ||

D. i. «Heil! Hulde aan den god Varuṇa, hulde! In 't Çāstra-

¹ Afgebeeld Plaat XX.

jaar 4, onder de regeering van den doorluchtigen Trailokyadeva, op Vrijdag, onder 't sterrebeeld Uttara-Phālgunī, is door Paripūrṇa, Bhoṣarmanszoon, bevreesd voor de gevaren van den Saṁsāra, Varuṇa (d. i. deze aan Varuṇa gewijde bronsteen) opgericht.»

Van denzelfden aard is het opschrift van Naghai ¹:

«(Om Svastiḥ || Paramabhāṭṭāraka) mahārājādhirājaprameṣvara
çrīma(ttraī)lokyadevarājya saṁvat 3(?) Çrāvaṇa bati — Candradine
Dhaniṣṭhānaksatre sthāpitam | mahāçrī-Nāgukapautreṇa rājānaka-
Çrī-Nāgaprasādaputrena Çrī-Devaprasādena rājñiÇrī-Mekhalāyā(h)
paralokārtham Varuṇa-deva(h) sthāpitam | iti çubham(||).»

D. i. «In het 3de (?) jaar der regeering van den oppersten heer, den opperkoning der koningen, den oppersten heerscher, Z. doorluchtige Majesteit Trailokya, in (de maand) Çrāvaṇa, op Maandag, onder 't sterrebeeld Dhaniṣṭhā opgericht. Door den doorluchtigen Devaprasāda, kleinzoon van den zeer doorluchtigen Nāguka, zoon van den Rājānaka den doorluchtigen Nāgaprasāda is de god Varuṇa opgericht voor (de zaligheid in) de andere wereld van de Rājñi Mekhalā. Zegen!»

Alle fonteininscripties zijn gewijd aan Varuṇa. Dit is natuurlijk, want hij is de god der wateren. Opmerkelijk is het, dat het vrome werk der oprichting van teekenen van vereering voor Varuṇa steeds moet strekken om 't heil van den oprichter op zijn verwanten hier namaals te verzekeren. In deze bijzonderheid mogen wij, dunkt mij, een overblijfsel zien van zeer oude, Vedische voorstellingen omtrent de hooge plaats die Varuna innam, die ook als Koning Varuṇa met Koning Yama heerscht in de wereld der zalige afgestorvenen. ²

In den Veda is Varuṇa de opperste der goden, en merkwaardig stemt daarmede overeen wat gezegd wordt in de fonteininscriptie van Bharārā ³: «Na ca Baruṇāt para devam | na ca Varuṇāt param tapaṁ | na ca Varuṇāt param dharmam tṛçu lokecu viçrutaṁ.» D. i. «En er is geen hooger god dan Varuṇa; en geen hooger tapas dan Varuṇa en geen hooger wet dan Varuṇa bekend in de drie werelden.» In deze woorden herkent men, om zoo te zeggen, het beeld van den Vedischen

¹ Afgebeeld Pl. XXI—XXII.

² Rgveda X, 14, 7.

³ Inscr. 36; platen XXIV en XXXVI.

Varuṇa, niettegenstaande de god reeds eeuwen vóór het tijdperk der incripties, van zijn hoogen rang was afgedaald, al herinnerde zijn wapen, de pāṇa, strik, dat hij een wrekende godheid was, en het in Manu (IX, 245 nog heet iṣo daṇḍasya Varuṇaḥ, V. is de heer der straf.

Wat het beeldhouwwerk der fonteinsteen en betreft, is op te merken dat de opstaande zijden bedekt zijn met rijen van figuren. Op de groote steenplaten te Paṇḍi en Curāḥ vindt men de bovenste rij ingenomen door figuren van goden en menschen. Onder de eerstgenoemden neemt begrijpelijker wijze Varuṇa de eerste plaats in. Op het beeldwerk van Sālhi¹ zetelt in de bovenste rij Īva, tusschen Varuṇa, Indra, Gaṇeṣa en Kārttikeya, ieder gezeten op zijn vāhana en aangeduid door een bijschrift. Het middengedeelte geeft een voorstelling van Viṣṇu's slaap, zooals ook geregeld te zien is op de fonteinsteen en van de Rāvi-vallei. Het benedengedeelte wordt ingenomen door acht vrouwelijke figuren, voorstellende de groote rivieren van Noordelijk Indië. De naam van iedere rivier, niet in Sanskrit, maar in de landtaal, staat geschreven op de waterkruik die de figuren in de hand houden.

Ook op de fonteinsteen en van de Rāvi-vallei ziet men rijen van figuren. Daaronder vindt men Viṣṇu, slapende op de wereldslang Īṣa, terwijl zijne gemalin Lakṣmī zijne voeten omvat, en den vierhoofdigen Brahma, gezeten op den uit Viṣṇu's navel opschietenden lotus. Andere gewone onderwerpen zijn de negen Graha's (Zon, Maan, de vijf planeten, Rāhu en Ketu) en de tien avatāra's van Viṣṇu. De figuren in de lagere rijen, voorgesteld als in aanbidding van de Linga, stellen vermoedelijk de schenkers van 't verdienstelijke werk voor.

Ettelijke sculpturen op fonteinsteen en vertoonen geen enkele figuur, maar zijn zuiver decoratief. Gewoonlijk zijn de vierkante vakken, waarin de oppervlakte verdeeld is, voorzien van een lotus. De fontein te Daḍvār heeft geen andere figuur dan Varuṇa; 't overige van 't beeldwerk is decoratief.

Omtrent de plaatsing der fonteinsteen en vernemen wij, dat ze meestal opricht zijn tegen de steile helling van plaatsen waar water nedervloeit of uit de rots te voorschijn schiet.

¹ Pl. XXXI.

Een steenen tuit, soms versierd met beeldhouwwerk, is in een vierkante opening in 't midden van den steen geplaatst om 't water te laten doorvloeien. Soms vindt men vóór de groote steenplaat een waterbekken met drie kleinere steenen gebouwd, eveneens met beeldhouwwerk versierd. Dit laatste zou men kunnen noemen een fonteinbak, wat in 't Javaansch *botrawi* heet. Het zou wel der moeite waard zijn te onderzoeken in hoever de Javaansche *botrawi*'s met die in *Chambā* overeenkomen. Van eenigszins anderen aard is de bron met inscriptie van *Dakawu* op *Java*, want vooreerst is het aldaar uit de rots komende water de bron van een beek, en is de inscriptie aangebracht op de rots zelve. Ook is het opschrift niet gewijd aan een bepaalde godheid. De versiering op de rots, al komt daaronder ook de lotus voor, draagt toch een ander karakter. Wat men te *Dakawu* vindt, is m. i. geen *pañcuran*, maar een heilige bron.

Bij de inscriptie op koperplaten behoeven wij niet lang stil te staan. Ze zijn in *Chambā*, gelijk overal elders in Indië en op *Java*, gemeenlijk oorkonden van landschenkingen, vooral ten behoeve van brahmanen of tempels. Het aantal van zulke oorkonden in *Chambā* uitgevaardigd in 't vóór-mohammedaansche tijdperk is betrekkelijk gering. Voor verdere bijzonderheden zij verwezen, naar Dr. Vogels opmerkingen pp. 37 vgg.

Natuurlijk ontbreekt het niet aan inscripties op godenbeelden. Bijzondere vermelding verdient het bijschrift op den bronzen *Nandi*-stier van *Meruvarman*¹, waarvan de tekst in niet zeer zuiver Sanskrit luidt als volgt:

«Om prāsāda Merusaḍṛṣaṁ Himavantamūrdhniḥ kṛtvā svayaṁ pravarakarma ṣubhair anekaiḥ tac candračalaracitaṁ nayanābh(i) rāmaprāggrivakair vivividhamamḍapair naḥ(l.nai) kacittraiḥ tasyā-grato nṛṣabhaḥ pīnakapolakāyāḥ saṁṣṭiṣṭavakṣakakudonnatade-vayānaḥ Ṣṛimeruvarmma caturodadhikīrttir eṣāḥ mātāpituh satatam ātmaphalānuvṛddhaiḥ kṛtaṁ karmmaṇa Guggenaḥ. ||

Dit slecht gestelde stuk welks maker blijkbaar passief- en actief-constructie verwart, kan men aldus vertalen:

«Na een torenbouw, gelijkende op den *Meru* op den top van den *Himālaya*, uit eigen beweging door de menigvuldige zegenrijke gevolgen van zijne uitnemende werken gemaakt te hebben,

¹ Pl. IX; inscriptie op Pl. X.

is dat (gebouw) voorzien van een opperzaal, verrukkelijk voor 't oog, met verscheiden naar 't oosten gerichte open hallen met talrijke schilderijen (of: allerlei moois); vóór 't (gebouw) de stier, vet van wang en lijf, met hoogen bult, het rijdier van den god (Çiva). Dit is het tot de vier zeeën ¹ roemvolle monumentale verdienstelijke werk van den doorluchtigen Meruvarman voor de gestadige toeneming van de vruchten (der vroomheid) van zijn vader en moeder en hem zelven. Gemaakt door den werkman Gugga".

Er zijn nog andere beelden met opschriften, welke op last van Meruvarman door denzelfden kunstenaar vervaardigd zijn ², namelijk van Lakṣanā en Çakti Devī. Lakṣanā is ook bekend onder den naam Bhadrakālī, is dus een vorm van Durgā. ³ De godin Çakti stelt de vrouwelijke energie van Çiva voor; gewoonlijk heet zij Maheçvari. ⁴

Het Sankrit der incripties laat over 't algemeen veel te wenschen over, alsook de stijl. Doch er zijn enkele uitzonderingen, o. a. het verdienstelijke lofdicht op den Rājānaka Nandapāla en diens moeder Balhā, die als weduwe voor 't zielenheil van haar overleden echtgenoot een vijver of cistern had laten maken. ⁵

In een barbaarsch, en daardoor moeielijk geheel te verstaan Sanskrit is het korte opschrift van een beeld van Kālī in den tempel van 't dorp Markulā of Udaipur. Deze godin, gewoonlijk geheeten Markulā-Devī, wordt volgens Rv. Francke ook door de Buddhisten van Lahul vereerd. als Dor-je-phag-mo (Skr. Vajradevī). Bij genoemd dorp werd in 1907 door wijlen Miss J. E. Duncan een Tibetaansche incriptie ontdekt, die naar 't door haar genomen afdruksel in tekst en vertaling door genoemden zendeling der Moravische gemeente wordt medegedeeld. ⁶

In dat stuk is er sprake van een Klooster Mar-skul, waaruit men mag opmaken dat er indertijd een Lamaï'stisch klooster gestaan heeft. Nog heden ten dage doen de Buddhisten van Britsch Lahul bedevaarten naar Markulā, evenals naar 't heiligdom van

¹ D. i. tot aan de uiteinden der aarde.

² Pag. 138—145.

³ Afgebeeld op Plaat VII.

⁴ Pl. XII.

⁵ N° 32, Plaat XXX.

⁶ Appendix 3.

Trilokanātha (Çiva), want Trilokanātha is ook een naam van Avalokiteçvara. Dit is een bevestiging van de meermalen uitgesproken meening dat Avalokiteçvara (al. Lokeçvara) de Mahāyānistische vermomming, of wil men aanpassing van Çiva is. Wij hebben hier een blijk van 't bestaan eener soortgelijke vereeniging van Çivaïsme en Mahāyānisme als in 't oude Java. Niet enkel door de Buddhisten van Lahul wordt Markulā-Devī vereerd, maar ook in Nepāl wordt zij vereenzelvigd met Bhavānī, de vrouw van Bhava (Çiva).

Het in de voorafgaande bladzijden gegeven overzicht van de *Antiquities of Chamba State* zal, hoe vluchtig ook, een denkbeeld geven van de daarin vervatte stof en van de voorbeeldige wijze waarop Dr. Vogel die bewerkt heeft. Het spreekt van zelf dat het werk ook van 't grootste belang is voor de oudheidkundige studie van Java en andere landen waar de oude Indische beschaving sporen heeft achtergelaten.

De publicatie getiteld *Excavations at Saheṭh-Maheṭh* is een verslag van de uitkomsten der laatste opgravingen te genoemder plaatse.¹ De eerste uitgravingen dateeren reeds van 1863, toen Generaal A. Cunningham die liet verrichten te Maheṭh en Saheṭh, volgens zijn oordeel de plek van de oude stad Çrāvastī (Pāli Sāvattthī) en den hof Jetavana, beide zoo beroemd in de geschiedenis van den Buddha. Dat Cunninghams gevoelen juist was, is bevestigd geworden door de ontdekking van een kolossaal Bodhisattvabeeld in een der bouwvallen van een heiligdom te Saheṭh. Een inscriptie gegrift op het voetstuk van dat stanbeeld, in karakters van 't Kuṣana-tijdperk, vermeldt dat het beeld, mitsgaders een zonnescerm is opgericht door den geestelijke Bala te Çrāvastī, in den wandelgang van den Buddha in de Kosamba-kuṭī.

Cunningham hervatte zijn onderzoek in 1876, waarbij zestien bouwwerken, meest Stūpa's en tempeltjes van betrekkelijk laten tijd ontgraven werden. Het kleine heiligdom waar men 't Bodhi-

¹ Het eerste gedeelte van 't verslag is van de hand van Dr. Vogel, het tweede van Pandit Daya Ram. Sahni.

sattvabeeld gevonden had, vereenzelvigde Cunningham met de in 't opschrift vermelde Kosamba-kuṭi, terwijl hij een ander soortgelijk gebouwtje, ten Noorden van 't vorige, hield voor de Gandhakuṭi, het privaat vertrek van den Buddha in 't Jetavana.

Zijne meening steunde op een relief aan den Stūpa van Bharhut, waarin afgebeeld is de schenking van 't Jetavana door Anāthapiṇḍika, en de Gandhakuṭi te zien is links van de Kosamba-kuṭi.

Eenige niet onbelangrijke opgravingen werden 1884—1885 gedaan door Dr. Hoey, zoowel te Saheth als te Maheth. Daarbij kwamen aan 't licht de overblijfselen van niet minder dan 34 bouwwerken te Saheth en enkele meer in en bij Maheth. Ongelukkig werd geen dier overblijfselen voldoende uitgegraven; ook zijn de later uitgegeven plannen en beschrijvingen onvoldoende om van de ontdekkingen een goed denkbeeld te geven. Een van de belangrijkste vondsten was een steeninscriptie van Samvat 1276 (1119 A.D.). Ze vermeldt de stichting van een Vihāra door zekere Vidyādhara; men vond die in den voorhof van een klooster.

De jongste onderzoekingen geschieden onder toezicht van Dr. Vogel en Pandit Daya Ram Sahni. Hun verslag is een samenvatting van de uitkomsten die de verschillende opgravingen hebben opgeleverd.

De plaatsen wier bouwvallen thans bekend staan als Saheth en Maheth, liggen op den korten afstand van $\frac{1}{4}$ mijl van elkander. Maheth, het grootste van beide, wordt door Cunningham beschreven als «an almost semi-circular crescent with its diameter of one mile and a third in length, curved inward's and facing the north-east, along the old bank of the Rapti river.» De omvang bedraagt ruim $3\frac{1}{4}$ mijl. Zoowel de omvang als de vorm van Maheth laten geen twijfel over, dat men daarin 't overblijfsel te zien heeft van een oude stad. De omtrek wordt duidelijk gekenmerkt door aarden wallen, die aanmerkelijk in hoogte verschillen. In de wallen zijn een aantal openingen die toegang geven tot het binnengedeelte, thans bijna geheel een wildernis. Die openingen worden door de inboorlingen bestempeld als stadspoorten, maar de meeste zijn zeker niets anders dan inzakkingen van de wallen. De ligging dier zoogenaamde poorten, welke ieder een eigen naam dragen, is aangegeven op den platten grond.

Van p. 85 tot p. 117 vindt men een volledig overzicht van
 Dl. 67. 1*

alle overblijfselen der oudheid, welke bij de verschillende opgravingen ontdekt zijn: ruïnen van gebouwen, beelden, terracotta's, zegels van klei, potterij.

De voornaamste groep van ruïnen te Maheth vindt men omstreeks het midden der naar de rivier gerichte zijde in de onmiddellijke nabijheid van den ringwal. Vlak bij elkaar ziet men de overblijfselen van gebouwen, waarin men Stūpa's herkent. Voor de beschrijving en afbeelding moeten wij naar 't verslag zelve verwijzen. Van de ter plaatse ontdekte terracotta's, die waarschijnlijk gediend hebben ter versiering van gebouwen in metselsteen, schijnen ettelijke tafereelen uit het Rāmāyaṇa voor te stellen; een heeft wellicht betrekking op Kṛṣṇa-legende. Na een opsomming van 356 terracotta's (p. 98—107) volgt een lijst van fragmenten van beeldhouwwerk; voorts van kleizegels, vaatwerk en andere voorwerpen.

Op korten afstand ten NW. van de vorige vindplaats heeft men een bouwval ontdekt, dien men algemeen houdt voor 't overblijfsel van een Stūpa, hetzij *Buddhistisch of Jainistisch*. Ook hier ontbreekt het niet aan terracotta's en vaatwerk.

Bij de zgn. Nausahra-poort, die Dr. Vogel voor een der hoofdingangen der stad beschouwt, ontwaart men de fondamenten van twee vierkante vertrekken, misschien wachtkamers. Belangrijker is de ruïne van een Jainatempel, gelegen in 't westelijk gedeelte van Maheth en bekend onder den naam van Sobhnath, Skr. Sambhavanātha, de derde Tirthaṅkara, die in Ćrāvastī heet geboren te zijn. De beschrijving er van, benevens de platte gronden, wordt gegeven pp. 113 vgg.

Onder beeldhouwwerk in zandsteen komt voor de figuur van Vṛṣabhanātha, den eersten Tirthaṅkara. Aan weerszijde van hem staan twee personen, ieder met een vliegenwaaier; boven hem breidt zich een zonnescherm uit, waarop een groteske figuur ligt die bezig is op een handtrommel te slaan. Het overig gedeelte van den steen wordt ingenomen door vier rijen van Tirthaṅkara's in miniatuur, ten getale van vier-en-twintig, het officieele getal. Verder zijn er nog twaalf sculpturen, alle, voorzoover nog herkenbaar, een Tirthaṅkara voorstellende.

Wij zijn nu genaderd tot de beschrijving der oudheden van Saheth, door Pandit Daya Ram Sahni. Het belangrijkste, door Dr. Hoey ontdekte monument, is de bouwval van een Buddhistisch klooster.

Door een gelukkig toeval is bewaard gebleven een schenkings-oorkonde op koper in den N.W. hoek van een cel onmiddellijk onder den vloer. Het is een giftbrief van Govindacandra van Kanauj, uitgevaardigd van Benares op Maandag vollemaansdag van Āṣāḍha Samv. 1186 (23 Juni 1130 A. D.). De oorkonde vermeldt de schenking van zes dorpen, met name genoemd, aan de «gemeente van Buddhistische monniken van wie Buddha-bhaṭṭāraka de voornaamste is en verblijf houdende in 't groote klooster van Jetavana.» Deze vondst verheft boven allen twijfel het feit dat het onderhavige monument het overblijfsel is van 't eenmaal zoo vermaarde klooster van Jetavana, en te gelijktijd dat de ligging van 't oude Ćrāvasti overeenkomt met die van Maheth.

Er zijn op het terrein nog verscheiden andere kleinere gebouwen die men houdt voor kapellen of cellen. Verder heeft men, evenals te Maheth, een groot aantal beelden, terra-cotta's, kleitabletten, munten en voorwerpen van gemengden aard kunnen verzamelen.

Onder de beelden verdienen een bijzondere vermelding de volgende: een statuēt in grijzen steen van Buddha in de houding van leeraar op 't gewone lotuskussen; een ander beeldje stelt den Meester voor op een lotuskussen in de Bhūmisparṇa-houding; in 't midden van 't voetstuk ziet men een Vajra; aan beide zijden van 't hoofd staan twee miniatuur begeleiders en twee Stūpa's; een derde beeldhouwwerk, in graniet, vertoont den Buddha in diep gepeins op een lotuskussen onder een zonnescerm. Op zijn schoot houdt hij een bedelnap, hem aangeboden door een aap. Dit stelt voor de aanbieding van honing door een aap te Vaiṣāli. Verder is er nog een fragment van een Buddhabeeld, in een Caitya, in de Abhayadāna-houding. Aan zijn linkerhand is een figuur van Tārā, gezeten op een ontloken utpala (blauwe lotus); aan de linkerzijde nadert haar een kind.

Onder de overige beelden komen Bodhisattva's en andere godheden voor. Zoo is er een merkwaardig beeld van den Dhyāni-Bodhisattva Avalokiteṣvara in de houding līlāsana op een lotuszetel. Rechts en links van hem ziet men twee lotussen die gedragen moeten zijn geweest door personen waarvan alleen de voeten nog zijn overgebleven. Twee knielende figuren op 't voetstuk zijn waarschijnlijk menschen in aanbidding. Wijders

ontwaart men 't figuur van een preta (Sūcimukha), een hong-
gerig spook, zooals gewoonlijk onder de rechterhand van dezen
Bodhisattva te zien is. Een ander beeld van Avalokiteçvara
stelt hem voor in Ardhaparyāṅka-houding, d. i. op Europeesche
wijze op een lotus gezeten. Aan weerskanten staan vrouwenge-
stalten, waarvan de eene links vier armen heeft en een twijg
in de hand houdt. Onder de rechterhand van 't goddelijk
wezen, in Varada-houding, ziet men genoemden preta met
opgezetten buik en de handen opgehouden als om den nectar
op te vangen die van de vingers van den Grooten Barmhartige
nederdruppelt.

In een der kapellen heeft men ondekt een beeld van Kubera
of Jambhala ¹ uit rooden zandsteen van Mathurā. De god is
gezetten op Europeesche wijze. Hij houdt in de rechterhand een
citroen ², in de linker een beurs. Het bijschrift in een Nāgari
der 8ste of 9de eeuw bevat het bekende Buddhistische geloofs-
formulier. Verscheiden exemplaren van dat formulier treft men
ook aan op de kleitabletten.

Tot de gevonden munten behooren enkele die dagteekenen
uit de 2de eeuw vóór onze jaartelling.

¹ Ter loops zij opgemerkt dat Jambhala ook in den Nāgarakṛtāgama I,
als een naam van den god des rijkdoms voorkomt.

² Skr. jambhala, een aanduiding van den naam.